

Pratarmė

Vaizdai šiandien pasitelkiami tikrovei pažinti ir keisti, bet dėl jų ypatingo poveikumo, tikros ar tariamos grėsmės iki šiol vis dar stengiamasi kontroliuoti juos pačius. Vaizdo kontrolės klausimai svariai papildė pastaruosiu metu plačiai diskutuojamą vaizdų galios temą. Elgesys su dailės kūriniais ir kitokiais vaizdais atspindi tam tikras visuomenines galios sąveikas, vertybių sistemų kaitą, ideologijų sandūras, tad įdomių jo atvejų analizė neretai lemia visai kultūrai reikšmingas išvagas.

2013 m. spalio 24–25 d. vykusioje Lietuvos kultūros tyrimų instituto surengtoje tarpdalykinėje konferencijoje „Vaizdo kontrolė“ buvo svarstomi ir diskutuojami vaizdų produkavimo, sklaidos ir recepcijos valdymo klausimai. Šiame „Dailės istorijos studijų“ tome publikuojami išplėsti, papildyti konferencijos pranešimai. Kaip ir dr. Jolitos Mulevičiūtės sumanytą konferencijos programą, leidinį sudaro trys skyriai, skirti istorijos, religijos ir dailės tyrimų sritims. Tyrėjų dėmesio sulaukė sudėtingi įvairių istorinių laikotarpių vaizdo kontrolės mechanizmai, problemiški reiškiniai, neeiliniai ir paradoksalūs atvejai.

Giedrei Mickūnaitei rūpi įsivaizdavimai ir įsitikinimai, potirdentiniu laikotarpiu paskatinę pertapyti Trakų Dievo Motinos atvaizdą. Jolita Liškevičienė aiškina, kodėl buvo deginama Radvilų išleista Brastos Biblija, vienas įspūdingiausių Renesanso ir reformacijos spaudos paminklų, ir ar anaipol ne originali antraštės lapo ikonografija tikrai tapo dingstimi susidoroti su neeiliniu leidiniu. Aistė Paliušytė gilinaisi į pagrindinių XVIII a. LDK dailės kūrinių užsakovų – didikų dvarų ir vienuolių – sutartis su dailininkais ir ten išdėstytus vaizdavimo imperatyvus, instrukcijas, norminės estetikos postulatus; juridinę galią turėję

dokumentai dailės istorikei įdomūs kaip išskirtinė priemonė dailininkų veiklai kontroliuoti. Indrė Šurkutė nagrinėja šv. Viktoro altorių Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje kaip griežtai reglamentuotos vaizdinės Bažnyčios mokymo išraiškos pavyzdį.

Laimos Laučkaitės tyrimo objektas – vaizdinės propagandos Pirmojo pasaulinio karo metų Vilniaus periodinėje spaudoje bruožai ir gamybos sąlygos. Natalija Arlauskaitė nagrinėja vaizdų rearchyvavimo strategijas ir prasmės efektus, pasitelkusi jau neblogai žinomą šiuolaikinio meno atvejį – Kęstučio Grigaliūno projektus pagal Ypatingojo archyvo medžiagą. Linara Dovydaitytė stebi, kaip muziejus, modernybėje susiformavusi ir nuo XX a. pabaigos visapusiškai kritikuojama vaizdų kontrolės institucija, ir jo pirmtakas įdomybių kabinetas tampa sovietmečio istorijai skirtu meninio tyrimo paradigma ir kaip šis projektas veikia posovietinę atminties kultūrą. Rūta Šermukšnytė svarsto kintančias vaizdų naudojimo normas istorijos moksle.

Giedrė Jankevičiūtė aiškinasi retrospektyvizmą XX a. vidurio Lietuvos dailėje lėmusius veiksnius. Aleksandra Aleksandravičiūtė tiria panašų su dailininkų autocenzūra susijusį vaizdo savikontrolės atvejį – stilizacijos reiškinių sovietmečio dailėje. Milda Žvirblytė siekia patikslinti meno (ne)laisvės sovietmečiu ribas, sutelkdama dėmesį į Vinco Kisarausko kūrybą. Julija Fomina nagrinėja Alfonso Andriuškevičiaus sudarytas tapybos parodas kaip naujos vaizdų tvarkymo praktikos – dailės parodų kuratorystės – precedentus Lietuvoje. Leidinio sudarytoja domisi, kaip šiuolaikinės dailės kūrinių gyvenimą valdo jų tekstiniai priedai.

Tyrimai liudija, kad vaizdų kontrolė būna produktyvi ir žalinga, sėkminga ir nevykusi, sklandi ir sukelianti pasipriešinimą, o jos būdai labai įvairūs – nuo brutalaus ikonoklazmo vizualaus artefakto atžvilgiu iki nepagrįsto siekio reguliuoti prasmės procesus. Aktualios metodologinės priegijos leido atrasti, pastebėti naujus ar iki šiol mažai nagrinėtus kultūros reiškinius. Dauguma tyrimų taip pat yra reikšmingas indėlis į teorinį vaizdo diskursą.